

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 1 sierpnia 2022 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości – Polityka imigracyjna – Prawo do łączenia rodzin – Dyrektywa 2003/86/WE – Artykuł 4 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) – Pojęcie „małoletniego dziecka” – Artykuł 16 ust. 1 lit. b) – Pojęcie „faktycznych więzi rodzinnych” – Dziecko ubiegające się o dołączenie do ojca, który uzyskał status uchodźcy – Data właściwa dla oceny statusu małoletniego

W sprawie C-279/20

mającej za przedmiot wnioszek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Bundesverwaltungsgericht (federalny sąd administracyjny, Niemcy) postanowieniem z dnia 23 kwietnia 2020 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 26 czerwca 2020 r., w postępowaniu:

Bundesrepublik Deutschland

przeciwko

XC,

przy udziale:

Landkreis Cloppenburg,

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: A. Prechal, prezes drugiej izby, pełniąca obowiązki prezesa trzeciej izby, J. Passer, F. Biltgen, L.S. Rossi (sprawozdawczynie) i N. Wahl, sędziowie,

rzecznik generalny: A.M. Collins,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu rządu niemieckiego – J. Möller i R. Kanitz, w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: niemiecki.

- w imieniu rządu włoskiego – G. Palmieri, w charakterze pełnomocnika, którą wspierał W. Ferrante, avvocato dello Stato,
 - w imieniu Komisji Europejskiej – C. Cattabriga i D. Schaffrin, w charakterze pełnomocników,
- po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 16 grudnia 2021 r.,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 4 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) i art. 16 ust. 1 lit. b) dyrektywy Rady 2003/86/WE z dnia 22 września 2003 r. w sprawie prawa do łączenia rodzin (Dz.U. 2003, L 251, s. 12).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu między Bundesrepublik Deutschland (Republiką Federalną Niemiec) a XC, obywatelką syryjską, w przedmiocie odrzucenia przez Republikę Federalną Niemiec złożonego przez XC wniosku o wydanie wizy krajowej w celu łączenia rodziny.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Motywy 2, 4, 6, 8 i 9 dyrektywy 2003/86 stanowią:
 - „(2) Środki dotyczące łączenia rodziny powinny zostać przyjęte zgodnie z obowiązkiem ochrony rodziny i poszanowania życia rodzinnego zawartym w wielu instrumentach prawa międzynarodowego. Niniejsza dyrektywa szanuje prawa podstawowe i przestrzega zasad uznanych w szczególności w art. 8 [europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r.] oraz [w] Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej.
 - [...]
 - (4) Łączenie rodziny jest niezbędne w celu umożliwienia życia rodzinnego. Pomaga ono stworzyć stabilność socjokulturową ułatwiającą integrację obywateli państw trzecich w danym państwie członkowskim, a także wspiera spójność gospodarczą i społeczną, będącą podstawowym celem Wspólnoty określonym w traktacie.
 - [...]
 - (6) W celu ochrony rodziny i ustanowienia lub zachowania życia rodzinnego powinno się ustalić istotne warunki dla wykonania prawa do łączenia rodziny na podstawie wspólnych kryteriów.
 - [...]

(8) Powinno się zwrócić szczególną uwagę na sytuację uchodźców pod kątem powodów, które zmusiły ich do opuszczenia swojego kraju oraz uniemożliwiają im tam prowadzenie normalnego życia rodzinnego. Dlatego też należy ustanowić korzystniejsze warunki dla wykonywania ich prawa do łączenia rodziny.

(9) Łączenie rodziny powinno mieć zastosowanie w każdym przypadku do członków podstawowej rodziny, czyli małżonka i nieletnich [małoletnich] dzieci”.

4 Artykuł 1 dyrektywy 2003/86 ma następujące brzmienie:

„Niniejsza dyrektywa ma na celu określenie warunków wykonania prawa do łączenia rodziny przez obywateli państwa trzeciego zamieszkujących legalnie na terytorium państw członkowskich”.

5 Zgodnie z art. 2 lit. f) tej dyrektywy:

„Do celów niniejszej dyrektywy:

[...]

f) określenie »osoby nieletnie [małoletnie] pozbawione opieki« oznacza obywateli państwa trzeciego lub bezpaństwowców poniżej osiemnastego roku życia, którzy przybywają na terytorium państw członkowskich bez opieki osoby dorosłej odpowiedzialnej zgodnie z prawem lub zwyczajowo, oraz o ile nie są skutecznie obję[ci] opieką takiej osoby, bądź też osoby nieletnie [małoletnie], które są pozostawione bez opieki po wjeździe na terytorium państw członkowskich”.

6 Artykuł 4 ust. 1 wspomnianej dyrektywy przewiduje:

„Państwa członkowskie zezwalają na wjazd i pobyt, na mocy niniejszej dyrektywy i z zastrzeżeniem zgodności z warunkami określonymi w rozdziale IV oraz w art. 16, następujących członków rodziny:

[...]

c) nieletnie [małoletnie] dzieci, włącznie z dziećmi przysposobionymi członka rodziny rozdzielonej, w przypadku gdy członek rodziny rozdzielonej sprawuje opiekę, a dzieci pozostają na jego utrzymaniu. Państwa członkowskie mogą zezwolić na łączenie dzieci, nad którymi opiekę sprawują dwie osoby, o ile druga strona sprawująca opiekę wyrazi zgodę;

[...]

Nieletnie [małoletnie] dzieci określone w niniejszym artykule muszą znajdować się poniżej granicy wieku pełnoletności określonej w prawodawstwie danego państwa członkowskiego oraz muszą być niezamężne lub nieżonate [nie pozostawać w związku małżeńskim].

[...]”.

7 Artykuł 5 tej dyrektywy stanowi:

„1. Państwa członkowskie określają, czy w celu wykonania prawa do łączenia rodziny wnioski o wjazd i pobyt składane są do właściwych organów danego państwa członkowskiego przez członka rodziny rozdzielonej, czy też przez członka lub członków jego rodziny.

[...]

5. Rozpatrując wniosek, państwa członkowskie należyście uwzględniają interes nieletniego [małoletniego] dziecka”.

8 Artykuł 10 ust. 3 dyrektywy 2003/86 uściśla:

„Jeżeli uchodźca jest osobą nieletnią pozbawioną opieki, państwa członkowskie:

a) zezwalają na wjazd i pobyt do celów łączenia rodziny w przypadku wstępnych pierwszego stopnia w prostej linii, przy pozbawieniu możliwości [bez konieczności] stosowania warunków określonych w art. 4 ust. 2 lit. a);

[...]”.

9 Artykuł 16 ust. 1 tej dyrektywy brzmi następująco:

„Państwa członkowskie mogą odrzucić wniosek o wjazd lub pobyt w celu łączenia rodziny bądź, w odpowiednim przypadku, cofnąć dokument pobytowy członkowi rodziny lub odmówić przedłużenia jego ważności w następujących przypadkach:

[...]

b) jeżeli między członkiem rodziny rozdzielonej a członkiem (członkami) jego rodziny nie istnieją już faktyczne małżeńskie lub rodzinne więzi;

[...]”.

10 Zgodnie z art. 17 wspomnianej dyrektywy:

„Państwa członkowskie należyście uwzględniają charakter i trwałość więzi rodzinnych danej osoby oraz czas pobytu tej osoby w państwie członkowskim oraz istnienie rodziny, a także więzi [oraz istnienie więzi rodzinnych,] kulturowych i społecznych z państwem pochodzenia, w przypadku gdy odrzucają wniosek, wycofują lub odmawiają przedłużenia ważności dokumentu pobytowego bądź gdy podejmują decyzję o nakazaniu wydalenia członka rodziny rozdzielonej lub członków jego rodziny”.

Prawo niemieckie

- 11 Paragraf 6 ust. 3 Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet (ustawy o pobycie, pracy i integracji cudzoziemców na terytorium federalnym) z dnia 25 lutego 2008 r. (BGBl. 2008 I, p. 162), w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym (zwanej dalej „AufenthG”), stanowi:

„Na potrzeby pobytu długotrwałego wymagana jest wiza dotycząca terytorium federalnego (wiza krajowa), która jest wydawana przed wjazdem. Wydanie takiej wizen jest regulowane przepisami dotyczącymi zezwolenia na pobyt czasowy, niebieskiej karty UE, karty dla osoby objętej przeniesieniem wewnątrz przedsiębiorstwa (ICT), zezwolenia na osiedlenie się oraz zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego – UE [...]”.

- 12 Paragraf 25 tej ustawy, zatytułowany „Pobyt ze względów humanitarnych”, stanowi w ust. 2:

„Cudzoziemcowi udziela się zezwolenia na pobyt czasowy, jeżeli Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (federalny urząd ds. migracji i uchodźców) nadał mu status uchodźcy w rozumieniu § 3 ust. 1 Asylgesetz (ustawy o prawie azylu) lub przyznał ochronę uzupełniającą w rozumieniu § 4 ust. 1 ustawy o prawie azylu [...]”.

- 13 Paragraf 32 AufenthG, zatytułowany „Dołączenie dzieci”, stanowi w ust. 1:

„Małoletniemu dziecku cudzoziemca, które jest stanu wolnego, wydaje się zezwolenie na pobyt czasowy, jeżeli oboje rodzice lub rodzic wyłącznie uprawniony do sprawowania pieczy posiadają jeden z następujących dokumentów pobytowych:

[...]

2. zezwolenie na pobyt czasowy w rozumieniu § 25 ust. 1 lub § 25 ust. 2 zdanie pierwsze wariant pierwszy;

[...]”.

- 14 Paragraf 36 tej ustawy, zatytułowany „Dołączenie rodziców i pozostałych członków rodziny”, uściśla:

„(1) Rodzicom małoletniego cudzoziemca, który posiada zezwolenie na pobyt czasowy zgodnie z § 23 ust. 4, § 25 ust. 1 lub § 25 ust. 2 zdanie pierwsze wariant pierwszy, zezwolenie na osiedlenie się zgodnie z § 26 ust. 3 lub zezwolenie na osiedlenie się zgodnie z § 26 ust. 4 po przyznaniu zezwolenia na pobyt czasowy zgodnie z § 25 ust. 2 zdanie pierwsze wariant drugi, w drodze odstępstwa od § 5 ust. 1 pkt 1 i § 29 ust. 1 pkt 2 wydaje się zezwolenie na pobyt czasowy, jeżeli żadne z rodziców uprawnionych do sprawowania pieczy nie przebywa na terytorium federalnym.

(2) Pozostałym członkom rodziny cudzoziemca można udzielić zezwolenia na pobyt czasowy w celu łączenia rodzin, jeżeli jest to konieczne, aby uniknąć nadmiernych trudności. Do pełnoletnich członków rodziny stosuje się odpowiednio § 30 ust. 3 i § 31, a do małoletnich członków rodziny – § 34”.

Postępowania główne i pytania prejudycjalne

- 15 XC, urodzona w dniu 1 stycznia 1999 r., wystąpiła jako obywatelka syryjska mieszkająca od wielu lat w Turcji o wydanie wizy krajowej w celu dołączenia do ojca, który w Niemczech uzyskał status uchodźcy.
- 16 Jej matka nie żyje. Jej ojciec przybył w 2015 r. do Niemiec, gdzie złożył w kwietniu 2016 r. formalny wniosek o udzielenie azylu. Federalny urząd ds. migracji i uchodźców nadał ojcu XC status uchodźcy w lipcu 2017 r. w następstwie uwzględnienia wniesionej przez niego skargi. We wrześniu 2017 r. urząd ds. cudzoziemców wydał mu zezwolenie na pobyt czasowy, zgodnie z § 25 ust. 2 AufenthG, ważne trzy lata.
- 17 W dniu 10 sierpnia 2017 r. XC, która osiągnęła pełnoletność w dniu 1 stycznia 2017 r., złożyła w konsulacie generalnym Republiki Federalnej Niemiec w Stambule (Turcja) wniosek o wizę krajową w celu dołączenia do ojca zamieszkującego w Niemczech. Ów konsulat generalny odmówił wydania żądanej wizy, ostatecznie decyzją z dnia 11 grudnia 2017 r. oddalającą wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy. Jego zdaniem przesłanki przewidziane w § 32 AufenthG nie zostały spełnione, ponieważ XC osiągnęła pełnoletność, zanim jej ojciec uzyskał zezwolenia na pobyt w charakterze uchodźcy. Ponadto według wspomnianego konsulatu generalnego zgodnie z § 36 ust. 2 AufenthG łączenie rodziny obejmujące pełnoletnie dzieci wymaga zaistnienia nadmiernych trudności, co nie miało miejsca w niniejszym przypadku, ponieważ nie wydaje się, by XC nie mogła prowadzić w Turcji samodzielnego życia.
- 18 Wyrokiem z dnia 12 marca 2019 r. Verwaltungsgericht (sąd administracyjny, Niemcy) uwzględnił skargę wniesioną przez XC na tę decyzję konsulatu generalnego i nakazał Republice Federalnej Niemiec wydanie zainteresowanej wizy w celu łączenia rodziny. W uzasadnieniu swojej decyzji wskazał on, że zgodnie z wyrokiem z dnia 12 kwietnia 2018 r., A i S (C-550/16, EU:C:2018:248), dotyczącym dołączenia rodziców do małoletniego uchodźcy pozbawionego opieki, który można zastosować do odwrotnej sytuacji występującej w niniejszej sprawie dotyczącej dołączenia dziecka do rodzica, który uzyskał status uchodźcy, datą rozstrzygającą dla celów oceny przesłanki małoletności XC jest nie data złożenia wniosku o wydanie wizy w celu łączenia rodziny, lecz data złożenia przez ojca zainteresowanej wniosku o udzielenie azylu. I tak, art. 4 ust. 1 akapit pierwszy lit. b) dyrektywy 2003/86 trzeba interpretować w ten sposób, że dziecko członka rodziny rozdzielonej należy uznać za małoletnie, jeżeli było małoletnie w chwili złożenia przez członka rodziny rozdzielonej wniosku o udzielenie azylu. Ponadto według Verwaltungsgericht (sądu administracyjnego) również w przypadku dołączania dzieci określenie daty właściwej do oceny przesłanki małoletności danego dziecka nie zostało pozostawione ocenie państw członkowskich, lecz powinno wynikać z autonomicznej wykładni tej dyrektywy. Sąd ten uściśliła, że skuteczność (effet utile) prawa do łączenia rodziny zostałaby podważona, a zasady pewności prawa i równego traktowania zostałaby naruszone, gdyby dla celów art. 4 ust. 1 lit. b) wspomnianej dyrektywy datą przyjętą dla oceny przesłanki małoletności danego dziecka był dzień złożenia przez niego wniosku o wizę. Wspomniany sąd zauważa, że w niniejszym przypadku XC złożyła wniosek o wizę w wymaganym zgodnie z orzecznictwem Trybunału w tej dziedzinie terminie trzech miesięcy od nadania statusu uchodźcy pierwotnie uprawnionemu do pobytu.
- 19 Republika Federalna Niemiec wniosła skargę rewizyjną na wspomniany wyrok do Bundesverwaltungsgericht (federalnego sądu administracyjnego, Niemcy). Na poparcie skargi podnosi ona, że sprawa, w której zapadł wyrok z dnia 12 kwietnia 2018 r., A i S (C-550/16, EU:C:2018:248), dotyczyła okoliczności innych niż te rozpatrywane w niniejszej sprawie oraz wykładni przepisu dyrektywy 2003/86 innego niż będący przedmiotem tej sprawy. Przytoczone

przez Trybunał rozważania dotyczące wykładni art. 2 lit. f) tej dyrektywy nie mają według Republiki Federalnej Niemiec zastosowania do wykładni art. 4 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) wspomnianej dyrektywy, zwłaszcza że ten ostatni przepis wyraźnie odsyła do prawa państw członkowskich.

- 20 Bundesverwaltungsgericht (federalny sąd administracyjny) zauważa, iż XC nie ma prawa do żądanej wizy na podstawie prawa krajowego, ponieważ zgodnie z tym prawem stoi temu na przeszkodzie okoliczność, że osiągnęła ona pełnoletność przed dniem złożenia wniosku o wydanie tej wizy. Niemniej jednak Bundesverwaltungsgericht (federalny sąd administracyjny) wyraża wątpliwości co do zgodności uregulowania krajowego z dyrektywą 2003/86. Sąd odsyłający zastanawia się w szczególności nad kwestią, czy możliwe jest zastosowanie w niniejszym przypadku rozwiązania przyjętego przez Trybunał w wyroku z dnia 12 kwietnia 2018 r., A i S (C-550/16, EU:C:2018:248), zgodnie z którym obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca, który nie ukończył 18 lat w dniu wjazdu na terytorium państwa członkowskiego i w dniu złożenia przez niego wniosku o udzielenie azylu w tym państwie, lecz który w toku procedury azylowej osiągnął pełnoletność i otrzymał następnie status uchodźcy, należy zakwalifikować jako „małoletniego” w rozumieniu art. 2 lit. f) tej dyrektywy w związku z jej art. 10 ust. 3 lit. a).
- 21 Sąd odsyłający żywi zaś wątpliwości w tym względzie, ponieważ wspomniany wyrok dotyczył dołączenia rodziców do małoletniego uchodźcy pozbawionego opieki zgodnie z przepisami art. 2 lit. f) w związku z art. 10 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2003/86. Sprawa w postępowaniu głównym dotyczy natomiast wykładni art. 4 ust. 1 tej dyrektywy 2003/86, regulującego kwestię dzieci dołączających do dorosłych obywateli państw trzecich, którzy uzyskali status uchodźcy i są z tego względu uprawnieni do pobytu w państwie członkowskim.
- 22 Ponadto sąd ten zastanawia się nad kwestią, w świetle jakich kryteriów powinien ocenić, czy został spełniony wymóg istnienia faktycznych więzi rodzinnych, od którego art. 16 ust. 1 lit. b) wspomnianej dyrektywy uzależnia prawo do łączenia rodziny.
- 23 W tych okolicznościach Bundesverwaltungsgericht (federalny sąd administracyjny) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
 - „1) Czy art. 4 ust. 1 [akapit pierwszy] lit. c) dyrektywy Rady 2003/86 [...] należy interpretować w ten sposób, że dziecko członka rodziny rozdzielonej, któremu nadano status uchodźcy, jest małoletnie w rozumieniu tego przepisu również wtedy, gdy było małoletnie w momencie złożenia przez członka rodziny rozdzielonej wniosku o udzielenie azylu, ale uzyskało już pełnoletność przed nadaniem temu członkowi statusu uchodźcy i złożeniem wniosku o łączenie rodziny?
 - 2) W przypadku udzielenia na pytanie pierwsze odpowiedzi twierdzącej:

Jakie wymogi muszą w takim przypadku spełniać faktyczne więzi rodzinne w rozumieniu art. 16 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2003/86?

 - a) Czy wystarczy w tym celu stosunek prawny łączący dziecko i rodzica, czy też wymagane jest również rzeczywiste prowadzenie życia rodzinnego?

- b) Jeżeli wymagane jest również rzeczywiste prowadzenie życia rodzinnego: Jaka intensywność jest w tym celu wymagana? Czy wystarczą na przykład okazjonalne lub regularne odwiedziny, czy konieczne jest mieszkanie razem we wspólnym gospodarstwie domowym, czy też ponadto tworzenie wspierającej się wzajemnie wspólnoty, której członkowie są na siebie zdani?
- c) Czy dołączenie dziecka, które uzyskało tymczasem pełnoletność, znajduje się jeszcze w państwie trzecim i złożyło wniosek o dołączenie do rodzica, któremu nadano status uchodźcy, wymaga prognozy, zgodnie z którą po wjeździe wskazane osoby (ponownie) podejmą w państwie członkowskim życie rodzinne w sposób wymagany w świetle pytania [drugiego lit. b)]?”.

Postępowanie przed Trybunałem

- 24 Postanowieniem z dnia 3 sierpnia 2020 r. prezes Trybunału zwrócił się do sądu odsyłającego z pytaniem, czy zamierza on podtrzymać swój wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w świetle wyroku z dnia 16 lipca 2020 r., État belge (Łączenie rodzin – małoletnie dziecko) (C-133/19, C-136/19 i C-137/19, EU:C:2020:577).
- 25 Orzeczeniem z dnia 8 września 2020 r., które wpłynęło do sekretariatu Trybunału w dniu 9 września 2020 r., wspomniany sąd powiadomił Trybunał, że pragnie podtrzymać ten wniosek, ponieważ uznaje, że wyrok ten nie odpowiada w wystarczającym stopniu na pytania podniesione w niniejszej sprawie.
- 26 W dniu 12 maja 2021 r. Trybunał zwrócił się do rządu niemieckiego na podstawie art. 61 § 1 regulaminu postępowania przed Trybunałem z pytaniem, poprzez które wezwał go do zajęcia stanowiska w przedmiocie ewentualnego wpływu wyroku z dnia 12 kwietnia 2018 r., A i S (C-550/16, EU:C:2018:248), na odpowiedź na pytanie pierwsze. W dniu 21 czerwca 2021 r. rząd niemiecki przedstawił odpowiedź na pytanie zadane przez Trybunał.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- 27 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 4 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) dyrektywy 2003/86 należy interpretować w ten sposób, że datą, do której należy się odnieść w celu ustalenia, czy dziecko członka rodziny rozdzielonej, który uzyskał status uchodźcy, jest małoletnim dzieckiem w rozumieniu tego przepisu, w sytuacji gdy dziecko to osiągnęło pełnoletność przed nadaniem rodzicowi będącemu członkiem rodziny rozdzielonej statusu uchodźcy i przed złożeniem wniosku o łączenie rodziny, jest data złożenia przez rodzica będącego członkiem rodziny rozdzielonej wniosku o udzielenie azylu w celu uzyskania statusu uchodźcy.
- 28 Na wstępie należy zauważyć, że u podstaw tego pytania leżą szczególne okoliczności sprawy w postępowaniu głównym, w której odnośnie dziecko było małoletnie, gdy jego ojciec złożył wniosek o udzielenie azylu w kwietniu 2016 r., lecz osiągnęło pełnoletność przed uzyskaniem przez ojca statusu uchodźcy w lipcu 2017 r., ponieważ wniosek tego ostatniego został

początkowo odrzucony przez właściwe organy niemieckie, a zatem zanim miało ono możliwość złożenia wniosku o wjazd i pobyt w celu dołączenia do danego rodzica, który to wniosek został złożony w dniu 10 sierpnia 2017 r.

- 29 Sąd odsyłający uważa, jak wynika z odpowiedzi udzielonej na zadane przez Trybunał pytanie wspomniane w pkt 25 niniejszego wyroku, że sprawa w postępowaniu głównym różni się od spraw, w których zapadł wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., *État belge (Łączenie rodzin – małoletnie dziecko)* (C-133/19, C-136/19 i C-137/19, EU:C:2020:577), z uwagi w szczególności na różnice między kontekstem faktycznym i prawnym spraw, w których wydano ten wyrok, a kontekstem sprawy w postępowaniu głównym. W szczególności wspomniany sąd zauważa, że o ile we wspomnianym wyroku Trybunał uściślił, że art. 4 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) dyrektywy 2003/86 należy interpretować w ten sposób, iż datą, do której należy się odnieść w celu ustalenia, czy obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec niepozostający w związku małżeńskim jest małoletnim dzieckiem, jest data złożenia wniosku o zezwolenie na wjazd i pobyt do celów łączenia rodzin w odniesieniu do małoletnich dzieci, a nie data rozstrzygnięcia tego wniosku przez właściwe organy danego państwa członkowskiego, w odpowiednim przypadku w następstwie zaskarżenia decyzji o odrzuceniu takiego wniosku, o tyle Trybunał nie udzielił odpowiedzi na pytanie, czy w przypadku dołączenia dziecka do rodzica, któremu przysługuje status uchodźcy, możliwe jest przyjęcie daty wcześniejszej od daty złożenia wniosku o wjazd i pobyt do celów łączenia rodziny, mianowicie daty złożenia przez tego rodzica wniosku o udzielenie azylu, jako że pytanie to nie było rozstrzygające dla celów wspomnianych spraw.
- 30 Powstaje zatem pytanie, czy przy uwzględnieniu wspomnianych szczególnych okoliczności możliwe jest zastosowanie w niniejszym przypadku rozwiązania przyjętego przez Trybunał w wyroku z dnia 12 kwietnia 2018 r., *A i S (C-550/16, EU:C:2018:248)*, co do daty rozstrzygającej przy ocenie posiadania statusu małoletniego przez dziecko osoby ubiegającej się o azyl, której przyznano status uchodźcy.
- 31 To dlatego sąd odsyłający uważa, że wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., *État belge (Łączenie rodzin – małoletnie dziecko)* (C-133/19, C-136/19 i C-137/19, EU:C:2020:577), nie rozstrzyga kwestii, czy możliwe jest zastosowanie w niniejszym przypadku rozwiązania przyjętego przez Trybunał w wyroku z dnia 12 kwietnia 2018 r., *A i S (C-550/16, EU:C:2018:248)*, przedstawionego w pkt 20 niniejszego wyroku.
- 32 To przy uwzględnieniu tych uwag wstępnych należy odpowiedzieć na pytanie pierwsze.
- 33 W tym względzie należy przypomnieć, że celem dyrektywy 2003/86 jest wspieranie łączenia rodzin oraz że dyrektywa ta ma również na celu przyznanie ochrony obywatelom państw trzecich, w szczególności małoletnim [wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., *État belge (Łączenie rodzin – małoletnie dziecko)*, C-133/19, C-136/19 i C-137/19, EU:C:2020:577, pkt 25 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 34 W tym kontekście art. 4 ust. 1 wskazanej dyrektywy nakłada na państwa członkowskie konkretne zobowiązania pozytywne, którym odpowiadają jasno określone prawa. W sytuacjach określonych w dyrektywie nakazuje się im zezwolić na łączenie rodzin w odniesieniu do określonych członków rodziny rozdzielonej bez możliwości skorzystania z uprawnień dyskrecjonalnych w tym względzie [zob. podobnie wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., *État belge (Łączenie rodzin – małoletnie dziecko)*, C-133/19, C-136/19 i C-137/19, EU:C:2020:577, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo].

- 35 Zgodnie z art. 4 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) dyrektywy 2003/86 do członków rodziny członka rodziny rozdzielonej, którym dane państwo członkowskie powinno zezwolić na wjazd i pobyt, należą „nieletnie [małoletnie] dzieci, włącznie z dziećmi przysposobionymi członka rodziny rozdzielonej, w przypadku gdy członek rodziny rozdzielonej sprawuje opiekę”.
- 36 W tym względzie choć art. 4 ust. 1 akapit drugi dyrektywy 2003/86 stanowi, że małoletnie dzieci powinny znajdować się poniżej wieku pełnoletności danego państwa członkowskiego, to nie określa on momentu, do którego należy odnieść się w celu oceny, czy warunek ten jest spełniony, ani nie odsyła w tym przedmiocie do prawa państw członkowskich [wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., État belge (Łączenie rodzin – małoletnie dziecko), C-133/19, C-136/19 i C-137/19, EU:C:2020:577, pkt 28].
- 37 O ile zgodnie z tym przepisem określenie wieku ustawowej pełnoletności pozostawiono w gestii państw członkowskich, o tyle nie przyznano im żadnego zakresu uznania co do ustalenia momentu, do którego należy się odnieść w celu oceny wieku wnioskodawcy do celów art. 4 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) dyrektywy 2003/86. Należy bowiem przypomnieć, że zgodnie z wymogami zarówno jednolitego stosowania prawa Unii, jak i zasady równości, przepisowi tego prawa, który nie zawiera żadnego wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich dla celów określenia jego znaczenia i zakresu, należy zwykle nadać w całej Unii Europejskiej autonomiczną i jednolitą wykładnię, co powinno nastąpić z uwzględnieniem w szczególności kontekstu przepisu i celu zamierzonego przez dane uregulowanie [wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., État belge (Łączenie rodzin – małoletnie dziecko), C-133/19, C-136/19 i C-137/19, EU:C:2020:577, pkt 29, 30 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 38 Jak przypomniano w pkt 33 niniejszego wyroku, celem dyrektywy 2003/86 jest wspieranie łączenia rodzin. W tym celu, jak wyjaśnia jej art. 1, dyrektywa ta określa warunki wykonania prawa do łączenia rodziny przez obywateli państwa trzeciego zamieszkujących legalnie na terytorium państw członkowskich.
- 39 Ponadto na mocy art. 51 ust. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą”) w zakresie, w jakim państwa członkowskie wdrażają prawo Unii, szanują one prawa i przestrzegają ustanowionych w karcie zasad oraz popierają ich stosowanie zgodnie ze swymi odpowiednimi uprawnieniami i w poszanowaniu granic kompetencji Unii powierzonych jej w traktatach.
- 40 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem na państwach członkowskich, w szczególności na ich sądach, spoczywa obowiązek nie tylko dokonywania wykładni ich prawa krajowego w sposób zgodny z prawem Unii, ale także czuwania nad tym, by nie polegać na takiej wykładni przepisu prawa wtórnego, która pozostawałaby w konflikcie z prawami podstawowymi chronionymi przez porządek prawny Unii [wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., État belge (Łączenie rodzin – małoletnie dziecko), C-133/19, C-136/19 i C-137/19, EU:C:2020:577, pkt 33 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 41 W szczególności art. 7 karty uznaje prawo do poszanowania życia prywatnego lub rodzinnego. Ów art. 7 należy odczytywać, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, w świetle obowiązku uwzględnienia najlepszego interesu dziecka, sformułowanego w art. 24 ust. 2 karty, i zwracając uwagę na potrzebę utrzymywania stałego, osobistego związku z obojgiem rodziców, o czym mowa w art. 24 ust. 3 karty [wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., État belge (Łączenie rodzin – małoletnie dziecko), C-133/19, C-136/19 i C-137/19, EU:C:2020:577, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo].

- 42 Wynika stąd, że przepisy dyrektywy 2003/86 należy interpretować i stosować w świetle art. 7 oraz art. 24 ust. 2 i 3 karty, co wynika zresztą z brzmienia motywu 2 oraz art. 5 ust. 5 tej dyrektywy, które nakazują państwom członkowskim rozpatrywanie wniosków w sprawie łączenia rodzin w interesie dzieci, których one dotyczą, oraz w trosce o sprzyjanie życiu rodzinnemu [wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., État belge (Łączenie rodzin – małoletnie dziecko), C-133/19, C-136/19 i C-137/19, EU:C:2020:577, pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 43 W niniejszym przypadku z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że o ile prawo niemieckie nie wymaga, by dziecko było małoletnie w dniu wydania decyzji w sprawie jego wniosku o łączenie rodziny, o tyle musi ono być małoletnie w chwili składania wniosku o wydanie wizy oraz w chwili uzyskania przez rodzica zezwolenia na pobyt dającego prawo do łączenia rodziny.
- 44 W tym kontekście XC mogłaby powołać się na art. 4 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) dyrektywy 2003/86 i uzyskać w ten sposób korzystne rozstrzygnięcie w postępowaniu przed sądem odsyłającym tylko w razie, gdy posiadanie przez nią statusu małoletniego należy określić w dniu wystąpienia przez jej ojca o udzielenie azylu.
- 45 W tym względzie należy od razu podkreślić, że dziecko osoby ubiegającej się o azyl może skutecznie złożyć wniosek o łączenie rodziny na podstawie art. 4 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) dyrektywy 2003/86 tylko wtedy, gdy w przedmiocie wniosku o nadanie statusu uchodźcy rodzicowi ubiegającemu się o azyl wydano już ostateczną pozytywną decyzję. I tak Trybunał uściślił już, że przesłankę tę można łatwo wytłumaczyć okolicznością, że przed przyjęciem takiej decyzji niemożliwe jest ustalenie z pewnością, czy zainteresowany spełnia przesłanki przyznania mu statusu uchodźcy, który to status uzależnia z kolei możliwość ubiegania się o łączenie rodziny (zob. podobnie wyrok z dnia 12 kwietnia 2018 r., A i S, C-550/16, EU:C:2018:248, pkt 51, 63).
- 46 Ponadto należy przypomnieć, że uznanie statusu uchodźcy jest aktem deklaratoryjnym, a zatem uchodźcy przysługuje prawo do otrzymania tego statusu od dnia złożenia przez niego wniosku o nadanie tego statusu (zob. podobnie wyrok z dnia 12 kwietnia 2018 r., A i S, C-550/16, EU:C:2018:248, pkt 53, 54).
- 47 Jak przypomniał rzecznik generalny w pkt 42 opinii, z wyroków Trybunału z dnia 12 kwietnia 2018 r., A i S (C-550/16, EU:C:2018:248), i z dnia 16 lipca 2020 r., État belge (Łączenie rodzin – małoletnie dziecko) (C-133/19, C-136/19 i C-137/19, EU:C:2020:577), wynika również, że prawo do łączenia rodziny dotyczące małoletniego dziecka nie może zostać osłabione wskutek upływu czasu potrzebnego na rozstrzygnięcie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej lub wniosków o łączenie rodziny.
- 48 Należy zaś zauważyć, że przyjęcie daty, w której właściwy organ danego państwa członkowskiego rozstrzyga w przedmiocie złożonego przez danego rodzica wniosku o udzielenie azylu, lub przyjęcie daty późniejszej od daty, w której dane dziecko składa wniosek o wydanie wizy do celów łączenia rodziny, jako daty, do której należy się odnieść, aby dokonać oceny przesłanki małoletności do celów stosowania art. 4 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) dyrektywy 2003/86, nie byłoby zgodne nie tylko z celami tej dyrektywy, polegającymi na wspieraniu łączenia rodzin i przyznaniu szczególnej opieki uchodźcom, ale także z wymogami wynikającymi z art. 7 i art. 24 ust. 2 karty, ponieważ to ostatnie postanowienie wymaga, aby we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, w szczególności działaniach podejmowanych przez państwa członkowskie

w ramach stosowania tej dyrektywy, nadrzędne znaczenie miał najlepszy interes dziecka [zob. analogicznie wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., État belge (Łączenie rodzin – małoletnie dziecko), C-133/19, C-136/19 i C-137/19, EU:C:2020:577, pkt 36].

- 49 Właściwe organy i sądy krajowe nie byłyby bowiem zachęcane do priorytetowego rozpatrywania wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej składanych przez rodziców małoletnich z pilnością konieczną do uwzględnienia ich szczególnej podatności na zagrożenia i mogłyby w ten sposób działać w sposób zagrażający prawu do życia rodzinnego zarówno rodzica z małoletnim dzieckiem, jak i tego ostatniego z członkiem jego rodziny [zob. analogicznie wyroki: z dnia 12 kwietnia 2018 r., A i S, C-550/16, EU:C:2018:248, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo; z dnia 9 września 2021 r., Bundesrepublik Deutschland (Członek rodziny), C-768/19, EU:C:2021:709, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 50 Ponadto taka wykładnia stałaby w sprzeczności z zasadami równego traktowania i pewności prawa w zakresie, w jakim nie pozwałaby na zagwarantowanie identycznego i przewidywalnego traktowania wszystkich wnioskodawców, którzy chronologicznie znajdują się w tej samej sytuacji, ponieważ prowadziłaby ona do uzależnienia pozytywnego rozpatrzenia wniosku w sprawie łączenia rodziny zasadniczo od okoliczności, które można przypisać administracji krajowej lub sądom krajowym, w szczególności od szybszego lub wolniejszego rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej lub skargi na decyzję o odrzuceniu takiego wniosku, a nie od okoliczności, które można przypisać wnioskodawcy [zob. analogicznie wyrok z dnia 12 kwietnia 2018 r., A i S, C-550/16, EU:C:2018:248, pkt 56, 60 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 51 Ponadto wykładnia taka w zakresie, w jakim skutkowałaby uzależnieniem prawa do łączenia rodziny danego małoletniego dziecka od przypadkowych i nieprzewidywalnych okoliczności, które w całości można przypisać właściwym organom i sądom krajowym danego państwa członkowskiego, mogłaby prowadzić do znacznych różnic w rozpatrywaniu wniosków w sprawie łączenia rodzin między państwami członkowskimi oraz w obrębie jednego i tego samego państwa członkowskiego [zob. analogicznie wyrok z dnia 16 lipca 2020 r., État belge (Łączenie rodzin – małoletnie dziecko), C-133/19, C-136/19 i C-137/19, EU:C:2020:577, pkt 43].
- 52 Wynika stąd, że ze względów w istocie analogicznych do tych przyjętych w celu uzasadnienia dokonanej w wyroku z dnia 12 kwietnia 2018 r., A i S (C-550/16, EU:C:2018:248), wykładni art. 2 lit. f) dyrektywy 2003/86 w związku z art. 10 ust. 3 lit. a) tej dyrektywy, w celu ustalenia, czy dziecko członka rodziny rozdzielonej, któremu przysługuje status uchodźcy, jest małoletnie w rozumieniu art. 4 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) dyrektywy 2003/86, w sytuacji gdy owo dziecko osiągnęło pełnoletność przed nadaniem członkowi rodziny rozdzielonej statusu uchodźcy i przed złożeniem wniosku o łączenie rodziny, należy wziąć pod uwagę datę złożenia wniosku o udzielenie azylu przez tego członka rodziny rozdzielonej. Jedynie uwzględnienie takiej daty jest zgodne z celami tej dyrektywy oraz z prawami podstawowymi chronionymi przez porządek prawny Unii. W tym względzie nie ma znaczenia, czy rozstrzygnięcie w przedmiocie tego wniosku zapadło bezpośrednio po jego złożeniu, czy też – jak w sprawie w postępowaniu głównym – po stwierdzeniu nieważności decyzji o odrzuceniu wspomnianego wniosku.
- 53 Należy jednak uściślić w tym względzie, że w takiej sytuacji wniosek o łączenie rodziny na podstawie art. 4 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) dyrektywy 2003/86 powinien zostać złożony w rozsądnym terminie, czyli w terminie trzech miesięcy od daty nadania rodzicowi będącemu członkiem rodziny rozdzielonej statusu uchodźcy.

54 W świetle całości powyższych rozważań na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, iż art. 4 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) dyrektywy 2003/86 należy interpretować w ten sposób, że datą, do której należy się odnieść w celu ustalenia, czy dziecko członka rodziny rozdzielonej, który uzyskał status uchodźcy, jest małoletnim dzieckiem w rozumieniu tego przepisu, w sytuacji gdy dziecko to osiągnęło pełnoletność przed nadaniem rodzicowi będącemu członkiem rodziny rozdzielonej statusu uchodźcy i przed złożeniem wniosku o łączenie rodziny, jest data złożenia przez rodzica będącego członkiem rodziny rozdzielonej wniosku o udzielenie azylu w celu uzyskania statusu uchodźcy, pod warunkiem że wniosek o łączenie rodziny złożono w ciągu trzech miesięcy od nadania rodzicowi będącemu członkiem rodziny rozdzielonej statusu uchodźcy.

W przedmiocie pytania drugiego

55 Poprzez pytanie drugie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, jakie są przesłanki wymagane do uznania, że istnieją faktyczne więzi rodzinne w rozumieniu art. 16 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2003/86/WE w przypadku dołączenia małoletniego dziecka do rodzica, który uzyskał status uchodźcy, jeżeli dziecko to osiągnęło pełnoletność przed nadaniem rodzicowi będącemu członkiem rodziny rozdzielonej statusu uchodźcy i przed złożeniem wniosku o łączenie rodziny.

56 W szczególności sąd odsyłający zwraca się do Trybunału o uściślenie, czy w tym celu wystarcza stosunek prawny łączący dziecko i rodzica lub czy także konieczne jest rzeczywiste prowadzenie życia rodzinnego, a w takim przypadku – jaka intensywność jest w tym celu wymagana. Sąd ten zastanawia się również, czy łączenie rodzin wymaga, aby po wjeździe dziecka na terytorium danego państwa członkowskiego ponownie zostało podjęte życie rodzinne w tym państwie.

57 W tym względzie należy przypomnieć, że art. 16 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2003/86 zezwala państwom członkowskim na odrzucenie wniosku o łączenie rodziny, cofnięcie dokumentu pobytowego wydanego z tego tytułu lub odmowę przedłużenia jego ważności, jeżeli między członkiem rodziny rozdzielonej a członkiem (członkami) jego rodziny nie istnieją już faktyczne małżeńskie lub rodzinne więzi. Jednakże przepis ten nie określa kryteriów pozwalających na ocenę istnienia takich faktycznych więzi rodzinnych ani nie przewiduje żadnego szczególnego wymogu w odniesieniu do intensywności rozpatrywanych relacji rodzinnych. Ponadto nie odsyła on również w tej kwestii do prawa państw członkowskich.

58 Jak przypomniano w pkt 37 niniejszego wyroku, zgodnie z wymogami zarówno jednolitego stosowania prawa Unii, jak i zasady równości, przepisowi tego prawa, który nie zawiera żadnego wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich dla celów określenia jego znaczenia i zakresu, należy zwykle nadać w całej Unii autonomiczną i jednolitą wykładnię, co powinno nastąpić z uwzględnieniem w szczególności kontekstu przepisu i celu zamierzonego przez dane uregulowanie.

59 Należy zaś zauważyć, że dyrektywa 2003/86, zgodnie z jej motywem 6, ma na celu ochronę rodziny i ustanowienie lub zachowanie życia rodzinnego za pośrednictwem łączenia rodziny. Ponadto zgodnie z motywem 4 tej dyrektywy łączenie rodziny jest niezbędne w celu umożliwienia życia rodzinnego i pomaga ono stworzyć stabilność socjokulturową.

60 Poza tym, jak przypomniano w pkt 42 niniejszego wyroku, środki dotyczące łączenia rodziny, w tym także środki przewidziane w art. 16 tej dyrektywy, muszą być zgodne z prawami podstawowymi, w szczególności z prawem do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego

zagwarantowanym w art. 7 i art. 24 ust. 2 i 3 karty, które nakazują państwom członkowskim rozpatrywanie wniosków w sprawie łączenia rodzin w interesie dzieci, których one dotyczą, oraz w trosce o sprzyjanie życiu rodzinnemu.

- 61 Należy także przypomnieć, że zgodnie z motywem 8 dyrektywy 2003/86 powinno się zwrócić szczególną uwagę na sytuację uchodźców pod kątem powodów, które zmusiły ich do opuszczenia ich kraju oraz uniemożliwiają im tam prowadzenie normalnego życia rodzinnego. To z tego względu dyrektywa ta przewiduje korzystniejsze warunki dla uchodźców w odniesieniu do skorzystania z prawa do łączenia rodziny.
- 62 Wreszcie ocena przesłanek wymaganych do uznania, że istnieją faktyczne więzy rodzinne w rozumieniu art. 16 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2003/86, powinna być dokonywana dla każdego konkretnego przypadku z osobna, jak wynika to zresztą z art. 17 tej dyrektywy, za pomocą wszystkich istotnych w każdym przypadku czynników i w świetle celów realizowanych przez wspomnianą dyrektywę.
- 63 W tym względzie sam stosunek prawny łączący dziecko i rodzica nie wystarcza do ustalenia faktycznych więzi rodzinnych. O ile bowiem odpowiednie przepisy dyrektywy 2003/86 i karty chronią prawo do życia rodzinnego i wspierają jego utrzymanie, o tyle pozostawiają one – jeśli tylko zainteresowani nadal utrzymują faktyczne więzy rodzinne – podmiotom tego prawa wybór sposobu, w jaki zamierzają oni prowadzić swe życie rodzinne, i nie przewidują w szczególności żadnych wymogów dotyczących intensywności ich stosunków rodzinnych [zob. analogicznie wyrok z dnia 9 września 2021 r., Bundesrepublik Deutschland (Członek rodziny), C-768/19, EU:C:2021:709, pkt 58].
- 64 W niniejszym przypadku, po pierwsze, jest bezsporne, że XC była jeszcze małoletnia w chwili, w której jej ojciec był zmuszony opuścić swój kraj pochodzenia, i należała zatem do wskazanej w motywie 9 dyrektywy 2003/86 podstawowej rodziny tego ostatniego, do której zgodnie z tym samym motywem łączenie rodzin powinno mieć „w każdym przypadku” zastosowanie. Z zastrzeżeniem zaś dokonania weryfikacji przez sąd odsyłający nic nie wydaje się wskazywać na to, że między zainteresowanymi nie istniały już faktyczne więzy rodzinne w okresie poprzedzającym ucieczkę ojca.
- 65 Po drugie, należy uwzględnić okoliczność, że w niniejszym przypadku XC i jej ojciec nie mogli prowadzić prawdziwego życia rodzinnego w okresie rozłąki, który nastąpił zwłaszcza z uwagi na szczególną sytuację tego ojca jako uchodźcy, dlatego sama ta okoliczność nie może jako taka uzasadniać stwierdzenia braku faktycznych więzi rodzinnych w rozumieniu art. 16 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2003/86. Ponadto nie można również domniemywać, że wszelkie więzy rodzinne między rodzicem a jego dzieckiem ustają niezwłocznie po osiągnięciu przez małoletnie dziecko pełnoletności.
- 66 Niemniej jednak istnienie faktycznych więzi rodzinnych zakłada wykazanie rzeczywistego charakteru związków rodzinnych lub woli ustanowienia lub utrzymania takich związków.
- 67 Tak więc okoliczność, że zainteresowani planują okazjonalne odwiedziny, o ile są one możliwe, i utrzymywanie regularnych kontaktów jakiegokolwiek rodzaju, biorąc pod uwagę w szczególności okoliczności faktyczne charakteryzujące sytuację zainteresowanych osób, w tym wiek dziecka, może wystarczyć do uznania, że osoby te odtwarzają relacje osobiste i uczuciowe, oraz do poświadczenia istnienia faktycznych więzi rodzinnych.

- 68 Ponadto nie można również wymagać, aby rodzic będący członkiem rodziny rozdzielonej i jego dziecko udzielali sobie wzajemnego wsparcia finansowego, ponieważ jest prawdopodobne, że nie dysponują oni w tym celu środkami materialnymi.
- 69 W świetle całości powyższych rozważań na pytanie drugie należy odpowiedzieć, że art. 16 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2003/86 należy interpretować w ten sposób, że sam stosunek prawny łączący dziecko i rodzica nie wystarcza, aby uznać, iż istnieją faktyczne więzi rodzinne w rozumieniu tego przepisu w przypadku dołączenia małoletniego dziecka do rodzica, który uzyskał status uchodźcy, jeżeli dziecko to osiągnęło pełnoletność przed nadaniem rodzicowi będącemu członkiem rodziny rozdzielonej statusu uchodźcy i przed złożeniem wniosku o łączenie rodziny. Nie jest jednak konieczne, by rodzic będący członkiem rodziny rozdzielonej i dane dziecko zamieszkiwali razem w tym samym gospodarstwie domowym lub mieszkali pod jednym dachem, aby dziecko to mogło skorzystać z prawa do łączenia rodziny. Okazjonalne odwiedziny, o ile są one możliwe, i regularne kontakty jakiegokolwiek rodzaju mogą wystarczyć do uznania, że osoby te odtwarzają relacje osobiste i uczuciowe, oraz do poświadczenia istnienia faktycznych więzi rodzinnych. Ponadto nie można również wymagać, aby rodzic będący członkiem rodziny rozdzielonej i jego dziecko udzielali sobie wzajemnego wsparcia finansowego.

W przedmiocie kosztów

- 70 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

- 1) Artykuł 4 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) dyrektywy Rady 2003/86/WE z dnia 22 września 2003 r. w sprawie prawa do łączenia rodzin należy interpretować w ten sposób, że datą, do której należy się odnieść w celu ustalenia, czy dziecko członka rodziny rozdzielonej, który uzyskał status uchodźcy, jest małoletnim dzieckiem w rozumieniu tego przepisu, w sytuacji gdy dziecko to osiągnęło pełnoletność przed nadaniem rodzicowi będącemu członkiem rodziny rozdzielonej statusu uchodźcy i przed złożeniem wniosku o łączenie rodziny, jest data złożenia przez rodzica będącego członkiem rodziny rozdzielonej wniosku o udzielenie azylu w celu uzyskania statusu uchodźcy, pod warunkiem że wniosek o łączenie rodziny złożono w ciągu trzech miesięcy od nadania rodzicowi będącemu członkiem rodziny rozdzielonej statusu uchodźcy.
- 2) Artykuł 16 ust. 1 lit. b) dyrektywy 2003/86 należy interpretować w ten sposób, że sam stosunek prawny łączący dziecko i rodzica nie wystarcza, aby uznać, iż istnieją faktyczne więzi rodzinne w rozumieniu tego przepisu w przypadku dołączenia małoletniego dziecka do rodzica, który uzyskał status uchodźcy, jeżeli dziecko to osiągnęło pełnoletność przed nadaniem rodzicowi będącemu członkiem rodziny rozdzielonej statusu uchodźcy i przed złożeniem wniosku o łączenie rodziny. Nie jest jednak konieczne, by rodzic będący członkiem rodziny rozdzielonej i dane dziecko zamieszkiwali razem w tym samym gospodarstwie domowym lub mieszkali pod jednym dachem, aby dziecko to mogło skorzystać z prawa do łączenia rodziny. Okazjonalne odwiedziny, o ile są one możliwe, i regularne kontakty jakiegokolwiek rodzaju mogą wystarczyć do uznania, że osoby te odtwarzają relacje osobiste i uczuciowe, oraz do

poświadczenia istnienia faktycznych więzi rodzinnych. Ponadto nie można również wymagać, aby rodzic będący członkiem rodziny rozdzielonej i jego dziecko udzielali sobie wzajemnego wsparcia finansowego.

Podpisy